

אל תתן לשכל לקלקל את השתפכות הנפש בתפילה

1. משלי יג, יב' - תוֹחֶלֶת מִמְשָׁכָה מַחֲלָה לֵב וְעֵץ חַיִּים תִּתְּנֶנָּה בְּאֵה. מצודת דוד - "תוחלת" - המייחל לדבר מה, והיא נמשכת ומתאחרת לבוא, היא לו לכאב לב; וכאשר באה התאוה, היא לו לעץ המגדל חיים, וירופא מכאב הלב.

2. ברכות לב: אָמַר רַבִּי חֲנִינּוּ אָמַר רַבִּי חֲנִינָא כָּל הַמְּאַרְיָךְ בַּתְּפִלָּתוֹ אֵין תְּפִלָּתוֹ חוֹזְרֵת רִיקָם

מִנָּא לָן מִמְשָׁכָה רַבְּנֵי, שְׁנַאֲמַר: 'וְאֵתְפִלֵּל אֶל ד' (דברים ט', כו) וּכְתִיב בַּתְּרִיָּה: 'וַיִּשְׁמַע ד' אֵלַי גַּם בַּפֶּעַם הַהִיא' (שם י', יא) (אחרי חטא העגל עלה משה לארבעים יום לתפילה ובקשת מחילה). אֵינִי וְהָא אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בְּרַ אָבָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן כָּל הַמְּאַרְיָךְ בַּתְּפִלָּתוֹ וּמְעַיֵן בָּהּ (שמצפה שתתקיים מפני שהאריך) סוֹף בָּא לִידֵי כָּאָב לֵב שְׁנַאֲמַר 'תוֹחֶלֶת מִמְשָׁכָה (מיחל ולא בא) מַחֲלָה לֵב (משלי י"ג, יב), מֵאֵי תִקְנִיתִיהָ? יַעֲסֹק בַּתּוֹרָה שְׁנַאֲמַר (שם): 'וְעֵץ חַיִּים (למוד בתורה) תִּתְּנֶנָּה בְּאֵה' (מרגיע את הדמיונות), לֹא קִשְׂיָא הָא דְמְאַרְיָךְ וּמְעַיֵן [בָּהּ] הָא דְמְאַרְיָךְ וְלֹא מְעַיֵן [בָּהּ]."

התפילה היא תולדת ההרגשה הנפשית שבעמק טבע הנפש, והשכל ראוי לשמש לה רק כהקדמה ויסוד, שכל מה שיהיה שכלו יותר רך, ומעשיו יותר מכנינים על פי זה לתכלית השלמות, כן יתרום יותר טבע נפשו, ויגדל כחה עת אשר תשפך שיחה לפני קונה. אבל לערב בתוך התפילה עצמה, עמק חשבון של השפעות שקליות, אין זה מגדר התפילה, כי באמת חק התפילה וכל עקר סגלתה, איננו מצד קשור שכלי-הגיוני (נתוח גיוני) שפא בחשבון, כי-אם למעלה מזה (חשיפת עומק נשמת), מפני שכל נוסד טבע הנפש, מהתגלות עצם טבע עמק הנפש הזכה בפנותה בגעגועיה לאלהי ישעה (תפילה - געגועים לטוב). על כן כל מה שלא יערב בה כח אחר, בתוך חלק ההרגשה הנפשית, ויניחה בטבעה הטהור לשאף אל מטרת פעלתה, יותר יגדל כח התפילה, והמאריך בתפלתו ומעייין בה, ומכניס בה שמושים שקללים, הוא בא לידי כאב לב, כי דרכי רגשות הנפש בפנימיות טבעה יהיו מנועים ממנו, כיון שירצה לתן להם דרכים שקללים, שלא יושגו בהם לעולם ולא יבא בהם לתכלית מגמתו (להתגעגע לטוב).

אך אם ערבה נפשו להשתלמות שקלית, שיהיו על פיה הרגשותיו יותר בהירות ומתאימות להכרת השכל, לא לזה בא שמוש התפילה, כי-אם בתורה ושיגנה, וכל שיתחכם יותר בתורה ויזד בה שכלו, כן יפעל השכל על פחות ההרגשות והמדמה, שיהיו בהירים ביותר.

אבל המאריך, להוציא מן הכח אל הפעל את געגועי הנפש וצמאונה לקרבת אלהים, ואינו מעייין, – ובכללה גם כן המכין הוספת חכמה ודעת קדושים הראויה לפני שעת התפילה, שכפי גדל מדת זו החכמה כן תיקר מדת ההרגש בה באיכות נשגבה, כעין אריכותו של משה רבנו, שהיתה נמשכת מהקדמת השכל של עקר עסקו שהיה בתורה, כדמשמע מדברי חז"ל שהיתה חכמה נשגבה לתפילה כפי ערך מעלתו – תפילה כזאת אינה חוזרת ריקם. (עולת ראייה א' עניי תפילה, עמ' כב-כג. עין איה ברכות פ"ה, עח)